

Шъуилыхъужыгъэ тщыгъупшэштэп!

Тызэкъотмэ – Тылъэш!

1923-рэ ильэсийн
Гээтхапэм
Кынчжэжэжэгээ кынчдээ

№ 76 (21565)

2018-рэ ильэс

Гъубдж
Жъоныгъуакиэм и 8

ОСЭ Гъэнэфагъэ ИИЭП

Кынчжэжэтугъэхэр ыкчи
Нэмэгжихэр
Тисайт ижүүгүйтээштэй

WWW.ADYGOVOICE.RU

Адыгэ Макъ

Голос
адыга

Адыгэ Республикаэм и Правительствэ игъээст

Жъоныгъуакиэм и 9-р – Теклоныгъэм и Маф

Ветеранхэу ыкчи тылым
щылэжьагъэхэр
тильяпшэхэр!

Адыгэ Республикаэм
щылэжьагъэхэр
зыфэтшыхэр!

Хэгъэгум итариих имэфэкл
анахь шхъялехэм ыкчи анахь
нэфхэм зыкэ ашыгы –
Теклоныгъэм и Мафэ фэш
тышьфэгушо!

Жъоныгъуакиэм и 9-р Урыс
щылэжьагъэхэр цыиф лъэпкэ
пстэухэмки лъэпкэ гушхагъэм,
лъхъужыгъэм я Мафэ щыт.
Нэбгырэ пэпчь а
мафэм бэ ыгу ихыкырэ:
гушуагъу, гухэкли, ихэгъгу
шулэгъуныгъэу ыкчи рэзен
нгъэу фырилэри аш щызэхэ
щэхъялхагъэх.

Цыфльяпкыем итариихыгъэ
анахь лъыгъечье зау щытагъэм,
нэбгырэ миллион пчагъе
зыхэхэдагъэм, Урыс щылэжьагъэх
щылэжьагъэхэр цыиф пэпчь, унагь
пэпчь тиркэо кытырина.

Мы мэфэкл нэфхэм заом
хэлэжьагъэхэм, зышхъамы
сыжьэу зээ ыкбым юф щы
зышагъэхэм тарэгушо, и
Хэгъэгум ишхъафитынгъэ фэ
банээ зылээ зыгъэтэлтыгъэх
хэр тыгу кытэгъэхъялжых.

Шхъафитынгъээр кытфы
дээзыхыгъэ пстэуми апашхъэ
пшъедэкъыж ин щытэхы.
Ахэр ары мыхуугъагъэмэ,
хэгъэгум шхъафитынгъэ
ошьогур шхъарытэу тэгсэ
ун, юф тшлэн, кэлэццыкху
тпун тлэкъыщтыгъэ.

Тиветеран лъапшэхэр! Тек
лоныгъэшхор кынчжэртфы
дэшхуагъэм пае лъешэу ти
зэршүүфэрээр непэ кытэло.

Дунаир мамырэу, шум шу
щымыкай, псауныгъэ пытэ
шьуйеу ильэсэйрээ шуущы
иэнэу зэкэми тышуфэлэо!
Адыгэимрэ зэдтие Хэгъэг
шху Урыс юмрэ яфедэ зы
хэль юф пстэуми гъэхъагъэхэр
ашишьшынэу шуфтэо!

Адыгэ Республикаэм
и Лышхъэу

Күмпиль Мурат
Адыгэ Республикаэм
и Къэралыгъо Совет —
Хасэм и Тхаматэу
Владимир НАРОЖНЫЙ

УФ-м и Президент и Иэнатэ Иухъагъ

Урысие Федерацаем и Президентэу хадзыгъэ Владимир Путинир илэнатэ зэрэхъягъэм фэгъэхыгъэ мэфэкл зэхахьэ Кремлым тыгъуасэ щыкыагъ. Йофтхъабзэм хэлэжьагъэх УФ-м и Правительствэ, Урысюем и Президент и Администрации ялтыклохэр, Федеральне Зэлукээм идепутатхэр, федеральнэ кулыкъухэм, ведомствэхэм япащэхэр, динлэжьхэр, къэралыгъом исубъектхэм япащэхэр ыкчи общественнэ структурэхэм ялтыклохэр.

Республикэм и Лышхъэу Күмпиль Мурат Адыгэим илъыл
куп пэшэнгъэ дызэрихъагъ. Аш хэхъагъэх сенаторхэу Хъопсэ-
рыкъо Муратрэ Олег Селезневымрэ, УФ-м и Къэралыгъо
Думэ идепутатхэу Хъасанэкъо Муратрэ Владислав Резникэр,
Владимир Путинир хэдзынхэмкэ ишьольыр штаб итхамэтэгъу-
хэу Мэшбэшэ Исхъакъ, Светланы Дорошенкэр, Мамый Да-
утэ, АР-м и Обществнэ палатэ итхаматэ Устэ Руслан, Адыгэим и Къэралыгъо Совет —
Хасэм идепутатхэу Елена Любченкэмрэ Сергей Погоди-
нимрэ, Урысие народнэ фронтын ишьольыр куутамэ иакти-
вистхэр.

Кремлым и Андреевскэ зал щыкыогъэ зэхахьэм Урысюем

ицыфхэм апашхъэ Владимир Путинир присягэр щиштагъ.
Урысюем и Конституционнэ Хын-
кум и Тхаматэу Валерий Зор-
киным Владимир Путинир ил-
энатэ зэрэхъягъэр кынчуагъ.

Нэужым къэралыгъом илаш
къегүчилэгъ, УФ-м и Президент
ихэдэзыгъэштээ пстэуми зэ-
рафэразэр кынчуагъ. Урысю-
ем кынчилэгъ, ишьхъу зэрэхъя-
хъоштим, къэралыгъом щылэ-
хъэрээр кынчээрэшгүгъхэр
кынчэшшыгъэхъын зэрэ-
пильштэр В. Путинир илъыл
щылэхъягъыгъ. Джаш фэдэу
тапэкэ анахъэу ынаэ зыты-
ригъэтишт лъэнхъохэр, пшэ-
рэйхэр кынчэнэфагъях.

(Икэух я 2-рэ н. ит.)

Ветеранхэм Иэнатэ Иухъагъ

Адыгэим и Лышхъэу Күмпиль Мурат пшэрыль зэрафишыгъэм тетэу Теклоныгъэм и
Мафэ ихэгъэунэфыкын ехъулэу сомэ миллиони 3,6-рэ республикэ бюджетым кынчагъэ-
кынчы, Хэгъэгум зэошхом сэкъатныгъэ хэзыхыгъэхэмрэ хэлэжьагъэхэмрэ алэклигъэхъащ.

Нэбгырэ 300-м ехъумэ сомэ
минипши зырэз аратышт. Рес-
публикаэм и Лышхъэу пшэрыль
афишигъы анахь пшэлэе кэлэх
ахъщэр алэклигъэхъанэу.

Мы лъхъаным Адыгэ Республикаэм юфшэнхэмкэ ыкчи
цыифхэр социалнэ ухумэгъэнхэмкэ и Министерствэ
чыилээ зылэжьагъэрэм елтыгъэу социалнэ ухумэнгъэ
икульхуухэм ахъщэр зылэклигъэхъанэу щытхэм яспискэхэр
зэхегъэуцо.

Адыгэ Республикаэм и Лышхъэу
ынаэ зытэригъэтире лъэн-
хъохэм ашыц Хэгъэгум зэо-
шхом иветеранхэм зычэсийт
унэхэр ягъэгъотыгъэнхэмкэ къэр-
алыгъо пшэрыльхэм ягъэц-
кэл тегъэпсихъагъэу чыилэхэм
хабзэр ашызыгъхэм яполном-
очиежэр агъэцэлхэнэр. Непэлэ
ветерани 9-мэ псэукэ амалэу
ялэхэр нахьышу афэшыгъэнхэ
фае.

Урысие Федерацаем и Президент и Указ гъэцкылэхэ
хүнэм пае 2008-рэ ильэсэм кын-
чжэжъягъэу Хэгъэгум зэошхом

иветеран 865-мэ федеральнэ
бюджетым имыльку (сомэ мил-
лион 685,5-рэ) кынчагъэки
зычэсийтхэ унэхэр Адыгэим
шараагъэгъотыгъэх. Аш кынчы-
дыхэлъятахъу мы ильэсэм
мэллийфэгъум, Теклоныгъэм и

Мафэ ехъулэу, ветерани 7-мэ
псэукэ амалэу ялэхэр нахьышу
афашыгъэх. А юфтхъабзэм
сомэ миллиони 6,7-рэ фэдэз
пэуагъэхъагъ.

Джыри федеральнэ бюджет
кынчырэхэр ахъщэр кынчэ-
зэхъагъэхъагъ.

раэклихъэрэм елтыгъэу вете-
ранхэм зычэсийтхэ унэхэр
ягъэгъотыгъэнхэм тегъэпсихъэ-
гээ юфшэнхэр лъагъэкотэшт.

Адыгэ Республикаэм
и Лышхъэу
ипресс-күүликъу

ИшІэжь агъэльзапІэ

Урысые 1офтхъабзэу «Мык1одыжыщт полкыр» ильэс къэс зэхащэ. Ар Адыгеим имуниципальнэ образованиехэми ащэк1о. Блэк1ыгъэ ильэсым мыш хэлэжьэнхэу нэбгырэ мин 27-м ехъу Мыекъуапэ щызэрэугъоигъагь, районхэри кызыдыхэтлытэхэк1э — зэк1эмки нэбгырэ 44300-рэ.

Мы патриотическе юфхъаб-
зэм имурадыр заом хэлэжьа-
гъэ е хэклиодагъэ пэпчь ишэжь
унагъом кынэныр ыкчи кыткэ-
хъухъэрэ лээужхэм ар лъагъэ-
клоэнэры ары.

Іофтхазбэм изэхэцкэр ыкчи хүрэзынширэр Урысые движениеу «Мыкъодыжыщт полкым» ишьольтыр штаб. Аш ипащэу, запасым щыэ майорэу, муниципальне образованиеу «Къалэу Мыекъуапэ» и Общественнэ палатэ ыкчи «Афган заом иветранхэм я Союз» и Адыгэ республикэ къутамэ ахэтэу Хъут Руслъан къызэриуагъэмкэ, блэкыгъэ ильэсым нахь мыма-кэу мыгьби цыфыбэ къызэрэхэлжэштэм яцыхъэ тель.

Хэгээгүй ззошхом тицэйфхэм Теклоньгээр къыншадахыгтэй эм тарихым чыпэшхо щиубыгтэй. А тхъамыкгэльбашор зынэмсыгтэй унаагь щылэп. Зигупсэ заом хэлжэягтэй эм ишлэж зэргийгэлтэйгэштэй изы амалхэм ашыщ «Мыклоудыжыщт полкыр». Ильэс къэс Гъонажжыкъохэм яунаагь аш хэлажье. Зэшхъэгүусэхэй

Русъянрэ Нэфсэтрэ шъэуитly
зэдапly — Айдэмыррэ Рустамрэ.

Гъонэжкыкъо Нэфсэт гущыгъу тызыифэхъум кытгфиотагь ип-щижъэу Яхъер лыхъужынгъэ зерихъээ заом имашло зэрэ-пэтыгъэр ыкли аш ишлэжь якла-лэхэм игъэктигъэу къазера-фалуатэрэр. Ныбжыкъэхэм ятжэй исурэтшыгъэ айгъэу жъонигъуакіэм и 9-м урамхэм

— Гъонэжкыкъо Яхъер Тевцожь районым ит къуаджэу Тэуехъаблэ 1908-рэ ильэсым къышыхъугъ, — къелуватэ Нэфсэт. — 1941-рэ ильэсым мэкьюогъум и 23-м дзэм ащэ. Арчылээ зэфэшхъяфхэм аышээдэг. 1941-рэ ильэсым къышегъэжъагьэу 1945-рэ ильэсым ижъонигъоклэ мазэ нэс шоферыгъ, я 146-рэ стрелковэ дивизием ия 562-рэ полк иавтоотделение, Прибалтийскэ танковэ дивизием ия 280-рэ артиллериийскэ полк якомандирыгъ, Белоруссием щыклогъэ зэпэуцужынгъэшхом, Берлин иштэн ахэлэжъагь. 1941-рэ ильэ

сым чъэпьюгъум и 7-м къауле-
гъагъ.

Зэолын изекүүлкөхөр къи-
зытыкыры эхэр тыхыгъэм къыштөл-
«...Зэо лъяжьаным младшэ сер-
жантэу Гъонажжыкъо Яхъя Иб-
рахымэ ыкъор пытагъэ, лы-
хъужыныгъэ зыхэль ыкъи дэх
имылэу зеклорэ зэолпэу зыкъын-
гъэлъэгъуагъ, иавтомобилькэз-
лашэр зэуаплэм афыуищэштыгъ.
Чэщи мафи пыим пэуцужын-
се Токсиччилтэй фекчиг.

зэ Текноныгээм фэлкүааг». Щытхүм иорденэү я 3-рэ степень зиlэр, Жъюго Плыжымын иорден, медаль зээфэшхяафыбэ Яхьем кынфагъэшшошагъэх.

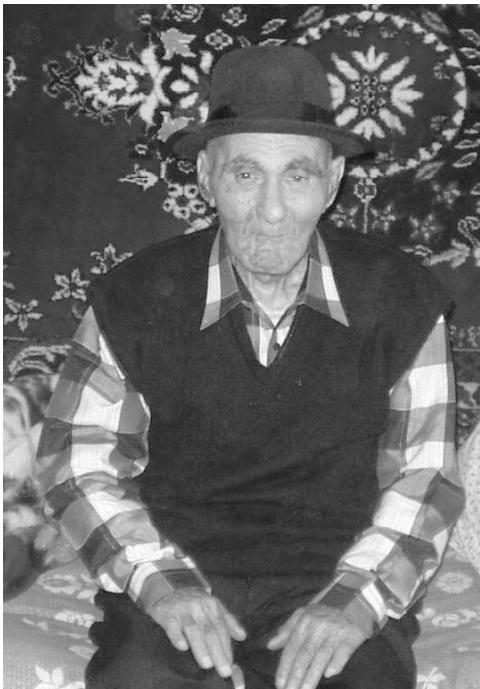
Зэо ужым Гъонажыкъю Яхъем ильэс зээкъэлтыкъюхэм иколхоз гупсэ хэтэу юф ышлэжьыг. Ау улагъэу кытырацшэягъэм ыгъээ гупсэфыгъэп, нэужым идунаи ыхъюжыгъэ.

Игупсэхэм къызэрхагъэштийэмкі, ятэж лыхъужкынгъэу зэрихъягъэм лъэшүү рэгушхо, егъашы ашымыгъупшэу ишлэж агъэльзэпшэц.

ІШЬЫНЭ Сусан

ЕгъэшIэрэ щытхъур адэжь

Болакъо Къазый

Болакъо Салман

«МыкIодыжбышт полкыр» аlyи зэджэ-
гъэхэ Урысые Ioftxabзэу ильэс къэс
зэхажэрэм Блащэпсынэ Ѣышхэу Мые-
кьюапэ Ѣыпсэухэрэ Болэкъохэу Аслын,
Къэншьао, Руслын, Анзор, Джамбот
яунагъохэр хэлажьэх. Мыхэм ятэж-
хэр Хэгъэгу зэошхом хэтигъэх, псаоу
къэзыгъэзэжыгъэхэри ахэтых. Ахэм ясу-
рэтхэр яklalэхэу Мадинэ, Тембот, Аидэ,
Ренат, Исьям, Гунэс, Джэмбулэт, Сэл-
мэн, Дамир, Мурат аlyигъэу Мыекьюапэ-
ыкIи Блащэпсынэ Ѣышкорэ Ioftxabзэхэм
ахэлажьэх.

Аспълан къызэрэтфилотагъэмкэ, ятэжьышхэу Болэкъо Къазый, Сэлмэн, Сахыидэ Хэгъэгу зэөшхом хэлжэньгаа. Болэкъо Къазый Масхүуд ыкъор 1942-рэ ильэсүм, түгъэгъязэм Сталинград.

лэ гупсэ къызегъэзэжым колхозым щытхъу хэльэу ильэсүйбэрэ тоф щишлагь.

Ильэс 92-м итэү аш идунай ыхъожьыг.
Болэкъо Сэлмэн Джамбот ыкъом
Хэгъэгү зэошхор къемыжьээ Калининскэ

хэкум фельдшер-акушер техникумыгын кышиуухыгь. 1939-рэ ильэсүү Минскээ хэкум дээм күулькүур щихынэу ащаагаа Заор кызыжжээм фронтын Iухьагь. Аар аухыфэ дээз фельдшерэу фронт пчъагъээхэм аlyтугыгь. Чанэу, лыгъеэ хэлтээ күулькүур ыхыгыгь, дзэклолт пчъагъэмэ япсан уныгъэ кыргызэнэжжыгь. Заор зышыктор шьофым итэу улагъэ зытешагъэхэм илэпүйэгтэй аригъэгтотыщтыгь, ежырийн ахэтэу ахэр госпиталым ащэштгыгъэхэм. А лъэхъаным врачхэр, хирургхэр, санитархэр иккүштгыгъэхэп, ащ нэмыктийн зэрлийнээштхээ йээзгүү уцхэр икью ялаас тээвэрэй. Ареу щитми, илофшиэн хэшшыктышхэс фырилэу Сэлмэн дзэклолт хэм ялаазэштгыгь Гээрэу ар аубытгыгъагь, ау кыкыкитхуу жыи, етланы фронтын Iухьажжыгь. Ашкын кыыхэфэгъэ лыблэнагъэм пае бгъэхальх хээу «Санитар күулькүум иотличник» зыфиорэр кыифагъэшшошагь. Заомон кызыекъижжым, ильэс 46-рэ Блащэгсынэ медицинэ тофышшэу щилэжжыгь. Болэкъэ Сэлмэн къоджедэсхэм шхъэкшээшхэс фашшыщтыгъэ, «Илэпүйэгтэй псынктийн» къоджедэсхэм ялагь. Блащэгсынэ иурам шхъяаэу Сэлмэн зышыгсэүштгээж ашнайцээ фаусыгь. Ишхъэгтүүсэу Рае игүсээр къэллилт зэдаплуугь, ахэр непэ Адыгэ им зызэлъашшэх.

Болэх Сахыид Пакъэ ыкъор 1941-рээ ильэсүм бэдзэогүйн и 16-м фронтны klyagъэ, связист бэлахьэу щытыгъ, щынэр ымышлэу зэуагъэ. 1942-рэ ильэсүм къaylagъ, контузие зэрийн къыхэклэу ар къагъеклохыгъ. Арэу щитми, 1943-рэ ильэсүм ежь иштоигъоныгъеклэ воленкоматын ялъэуи, заом Iуххажыгъ сапернэ ротэм хэтэу Хэгъэгу зэошхорд бухыгф къетыгъ. Ллыхуужынгъэ хэлтээ зэрэзэугаар къэзыщыхьатырэ бгъехаль хъэхэр мымаклэу илэх. Улагъэхэр теща гъэхэу къыгъээжьи, бухгалтерэу, ревизор шъхьалэу лэжьагъэ. Ау шъобжэу тещагъэхэм къахэклэу ар бэрэ псаунжыгъэп.

Болакъо Сахъил

Тхъэм ы́омэ, мыгъэ щы́лэшт йофтхъабзэ-
ми тыхэлэжьэшт, — кы́уагъ Болэкъо
Аслын.

КИАРЭ Фатим.

Егъашли тыгу ильищт

Уахътэр псынкэу мачъэ. Теклоныгъэр кызыдахыгъэр ильэс 73-рэ зэрэхъурэр мары хэдгэунэфыкыщт.

Сятэжэй Лышэ Анатолий ятэу Рэджэб съэгъунэу синасып кыыхыгъэп. Хэгъэгу зэошхом хэлэжжэгэе, зичигү гупсэ псээмийблэжэй кызыхумэгээ Лышэ Рэджэб Тыгъужь ыкъом фэгъэхыгъеу кысфэзийтагъэр аш икалэу, сэ сятэжэй Анастолий ары. Сятэжъ ятэ фэгъэхыгъе къэбархэмкэ сэри гъэзетдэхэм садегуаш сшойгъу. Ситэтэж игукеэхъяхэм бээмэ саригъегупшигъасагь. Хэгъэгу зэошхом хязабышо зэрэшашчыгъэр, цыфыбэмэ апсэ аш

Советскэ Союзым имаршалэу И. С. Коневыр зипэшгээ дзэм хэтэу Лышэ Рэджэб Украинэр, Польшэр, Чехословакиер шъхъафит шыжыгъэнхэмкэ ушэтыпабэ зэпичын фаеу хуугъэ. Изэо гъогу аш жъоныгъуакъем и 9-м къалэу Прагэ щиухыгъ.

зэрээдихыгъэр кызигурууагь. Хэгъэгу зэошхом ильхъан нэмыцхэм сикъоджэ гупсэу Хякурынхъабэ лагымэхэр мэфище кытырадзэгъагъэх.

Сятэжъ ятэ псаугъэмэ, жъоныгъуакъем и 8-м ыныбжь ильэс 110-рэ хуущтгъагъэ.

Лышэ Рэджэб Тыгъужь ыкъор къуаджэ Хякурынхъабэ кышхыгъу. Нэмыцхэм зао кырашылыгъ, тихэгъэгү чыпэл къин зефэм, ылсэе эмблэжэй сягъэжъ ятэ ар кызыхумагь. Генералэу К. Н. Леселидзе пэшэнгэ зыдызэрихъэштэгъэ я 18-рэ дзэм идесант куп хэтэу къалэу Новороссийскэ илэгъоблагь щызаозэ, 1943-рэ ильэс ым мэлыльфэгъум и 18-м хыльзэу къаягъагъ. Госпиталым кыщелазэхи, ипсаунгыгъэ изытет нахьышу зэхъужьхым фронтын гъээжжыгъ.

1943-рэ ильэс ым ишышхъэу мазэ иублэгъум Хышуцэ флотын икъухъэхэм Керчь хыгъэхъунэныкъом дэжь десантникхэр кыщырагъэтийсийгъагъэх. Пыим пхъашэу пэуцужхээх ахэм пытэлэе заулэ аштэн ыки километри 10-кэ фронтын пэлүүшьогъэ, километри 6 зикъихъэгээ плацдарм Керчь итемыркъокыпэкэ щагъэпсын алтээ

кыгъ. Аш изегъэушомбгүн пае зэо пхъашхэр пыим рашылгъагъэх.

Сятэжъ апэурагъэтийсийгъагъэхэм ашыщыгъ. Тхъамэфиту тештагъэу — 1943-рэ ильэс ым мэлыльфэгъум и 16-м улгээ хыльзэу аш ыбъэгу кытырашагь. Ерагъэу къалэу Пуалсэ ар нахьэсигъ: пыим исамолетхэм Къащ Плыжыкым ибыракъ зышгъээгъэгъэ куухъем щэ-гынхэр бэрэ кытырапхъэнкагъэх.

Госпиталым кызыччахыкынхэмкэ, 1943-рэ ильэс ым тыгъэгъазэм и 31-м къалэу Бердичев дэжь зэошхохэр щыкъуагъэх. А къалэр шъхъафит зышыжыгъэхэм ахэтэгъэ Лышэ Рэджэб Аппшэрэ главнокомандующу И. В. Сталиным ирэзэнгээ тхиль кыфагъэшьошагъэх. 1945-рэ ильэс ым щилэ мазэм и 13-м кыщегъэжъагъэу мэзаем и 15-м нэс лыбланэу ар зэрээуагъэм фэш Аппшэрэ главнокомандующу И. В. Сталиним ирэзэнгээ тхиль кыфагъэшьошагъ. Тиунаюкэ тягэжъ ятэ льэшэу тирэгушо, ар шуукэ реңэ туу гыльшт.

Лышэ Рэджэб Тыгъужь ыкъом Хэгъэгу зэошхом ильхъан кырратыгъэгэ документхэр, орденхэр, медальхэр тэгээльзаплэх. Тиунаюкэ клоц хабзэ зэрэшхъууагъэу, ар кызычхыгъэ мафэм — жъоныгъуакъем и 8-м ахэр къэтештэх.

Мыкодыжыщт полкым иса-

гээдэхээгээ шыгъа.

1943-рэ ильэс ым тыгъэгъазэм и 31-м къалэу Бердичев дэжь зэошхохэр щыкъуагъэх. А къалэр шъхъафит зышыжыгъэхэм ахэтэгъэ Лышэ Рэджэб Аппшэрэ главнокомандующу И. В. Сталиным ирэзэнгээ тхиль кыфагъэшьошагъ. Тиунаюкэ тягэжъ ятэ льэшэу тирэгушо, ар шуукэ реңэ туу гыльшт.

Тиунаюкэ тягэжъ ятэ льэшэу тирэгушо, ар шуукэ реңэ туу гыльшт. Лышэ Рэджэб Тыгъужь ыкъом Хэгъэгу зэошхом ильхъан кырратыгъэгэ документхэр, орденхэр, медальхэр тэгээльзаплэх. Тиунаюкэ клоц хабзэ зэрэшхъууагъэу, ар кызычхыгъэ мафэм — жъоныгъуакъем и 8-м ахэр къэтештэх.

Адыгей гупсэм исхэм Теклоныгъэм и Мафэкэ сафэгушо. **Лышэ Джэнэт.**

Бэмьо баштэу щитыгъ

Зэгорэм лыхъужьнагъэм, къумалыгъэм, жъалмыгъэу заом щызэрхъэрэм фэгъэхыгъэу къалотэрэ къэбарэу зэхэсхыгъэр сцымыгъупшэу бэрэ сихэтэгъ. Командирым, политрукым яакыл, ягукэгъу, язэхшыгъи бэдэдэ зэррельтэгъэм сиригъегупшыгъасагь.

Лахъшыкъуае ѿшц Тэшьу Заурбэч къехъулгээ къэбарыр зызэххыгъэм бэклэе тешлэгъэми, Теклоныгъэм и Мафэ ехүлэу къэстхынэу теслибуытагь.

Зэуаплэм лут дзэклихэм неущ пчеджжэхъ яхъэу къильшт щынцыдээм пэуцужхынэу загъэхьзыртагь. Окопхэм дзэклил пэпчч ичыпэл командирым ыгъэнафэштагь. Пыим ыкъочэ льэш ашэ пэуцүүтхэу, ашэ сатырхэм ахэтштхэр зэхифыщтагъэх. Ахэр ашэ къаукыштхэр аригъэх, хъалс зытельхэр, народым илхээхэй альтыгъэхээр, нэмыгъи бэддэшшагъэ зилемхэр ашэ рагъеуцощтагъэх.

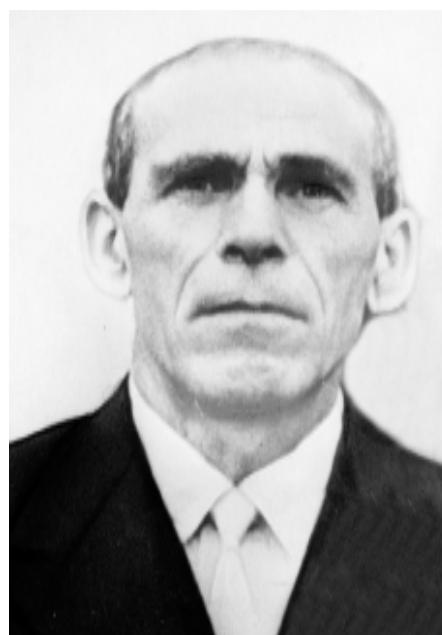
Ау халсын пынчыжы зытэмылтэу ибын-унааго кыгъани хэгъэгүр кызыхумэнэу заом иалэрэ мэфэ дэдэм дэкъигъэ адьгэ къалэр зэуаплэм ианахь щынэгъо чыпэл командирым ыгъэеуцугъ. Заом дзэклихэр зэрэфхэзьирхэр зээзигъэшшэр дзэпащхэр а мафэм а чыпэл къэкъуагъэхэй политрукэ ахэтэр дзэклихэм яспискэ елпэгъ, льэпкэ зэфэшхъафхэм къахкъыгъэхэу аш хэтхэр зэригъэшшагъ. А чыпэл политрукыр къэупчагъ дзэклихэм адьгэ ахэтэм. «Зызакъо кытхэтти, ар ашэ окопым, нэмыгъи къызэржэй зыуупшэштхэм згъэкъуагъэ», — кыуагъ ко-

Заор къизежъэгъэ мафэм къищегъэжъагъэу 1944-рэ ильэс ым ишылэ мазэ нэс Тэшьур зэуаплэм йутыгъ. Тлоуцүю улгээхъялхэхэм къахкъэу госпитальхэм ачилгээгъ. Ятлонэрэ улгээхъялхэхэм кызычхыгъ. Зы чылэ мыхынэу ышагъэм пае лажъэ зимиэ дзэклил ыгъэшшынэнэу щытэп!» ылсэе, аш тетэу дзэклил ыгъэшшынэнэу щытэп!

Мандирым. «Ар сид зытепшыхъягъэр?» зөлөм, «Адигэхэр нэмыгъи дэгьюу зэрэпэхъокыгъэхэм, чылэ горэм ыцэл кыриули, джэгү зэрафишигъээм пе!» къырилжыгъ. «Джыдээм а къалэр зыдэбгэхъокыгъээм кызычхыгъ. Зы чылэ мыхынэу ышагъэм пае лажъэ зимиэ дзэклил ыгъэшшынэнэу щытэп!» ылсэе, аш тетэу дзэклил ыгъэшшынэнэу щытэп!

Хэта зыштээр, аш тетэу Заурбэч ылсэе къэнэгъагъэнки хъун, сида пломэ ашэ рагъэуцорэ сатырэм хэтхэр кызычхъокыгъэхэм фитигъэхэп. Аш тетэу заом ишатхэр жъалмыгъэх. Аришь, хэта зыштээр ар лъэхъанэм Заурбэч а политрукым къигъэнэжыгъагъэнки хъун.

Заор къизежъэгъэ мафэм

кызычхыгъагъэу 1944-рэ ильэс ым ишылэ мазэ нэс Тэшьур зэуаплэм йутыгъ. Тлоуцүю улгээхъялхэхэм къахкъэу госпитальхэм ачилгээгъ. Ятлонэрэ улгээхъялхэхэм кызычхыгъ. Зы чылэ мыхынэу ышагъэм пае лажъэ зимиэ дзэклил ыгъэшшынэнэу щытэп!» ылсэе, аш тетэу дзэклил ыгъэшшынэнэу щытэп!

Заурбэч зоом фэгъэхыгъэу кылытэнэр икэсагъэп, аш хэлжжэхъ яхъэгъэхэй зэрихъялхэу, лытэнгыгъ кылэжхыгъ. Аш фэдэх тхамыгъагъ цыфхэм, ильфыгъэхэм щысэ афэхъялхэхэй, аришь, фае ыуагъэр кызычхыгъагъэу зыклагъэцакъэштагъэр.

Заурбэч зоом кылытэнэр икэсагъэп. «Бэ зыштагъэм бэу ылоштэп!» ылоштагъ.

Унэгъо зэкэупкэгъэ, унэгъо зэдэгүжь ышагъ. Ау сабыил зэрыс унагъом янэ шэхэй ахэкъыгъ, дунаим ехъижьшь, тым кыльзэханэх. Шыпкъэ, нахъижхэр альэ тауца-гъэхэй щытагъэх, ау ахъижхэр цыкыгъагъ, ахэм ятэ лъэшшэу ынаалэ атетыгъ, анахъэу пшъешшэжъе цыклагъитло ильэс 6-рэ, ильэс 3-рэ зынныжыгъэхэм. Ильфыгъэхэм атэ-куо е яоу щытагъэп, ау ылорэр амшылэу афидэшт-гъагъэп. А зыр бэрэ кылытэнэр икэсагъэп, шэн пытэ илагъ. Ежь ишэн-зекуакъэлэхэм, илошакъэлэхэм щысэ афэхъялхэхэй, аришь, фае ыуагъэр кызычхыгъагъэу зыклагъэцакъэштагъэр.

Заурбэч зоом кылытэнэр икэсагъэп. «Бэ зыштагъэм бэу ылоштэп!» ылоштагъ. Янэгъо зэкэупкэгъэ, унэгъо зэдэгүжь ышагъ. Ау сабыил зэрыс унагъом янэ шэхэй ахэкъыгъ, дунаим ехъижьшь, тым кыльзэханэх. Шыпкъэ, нахъижхэр альэ тауца-гъэхэй щытагъэх, ау ахъижхэр цыкыгъагъ, ахэм ятэ лъэшшэу ынаалэ атетыгъ, анахъэу пшъешшэжъе цыклагъитло ильэс 6-рэ, ильэс 3-рэ зынныжыгъэхэм. Ильфыгъэхэм атэ-куо е яоу щытагъэп, ау ылорэр амшылэу афидэшт-гъагъэп. А зыр бэрэ кылытэнэр икэсагъэп, шэн пытэ илагъ. Ежь ишэн-зекуакъэлэхэм, илошакъэлэхэм щысэ афэхъялхэхэй, аришь, фае ыуагъэр кызычхыгъагъэу зыклагъэцакъэштагъэр.

Заурбэч зоом кылытэнэр икэсагъэп. «Бэ зыштагъэм бэу ылоштэп!» ылоштагъ. Янэгъо зэкэупкэгъэ, унэгъо зэдэгүжь ышагъ. Ау сабыил зэрыс унагъом янэ шэхэй ахэкъыгъ, дунаим ехъижьшь, тым кыльзэханэх. Шыпкъэ, нахъижхэр альэ тауца-гъэхэй щытагъэх, ау ахъижхэр цыкыгъагъ, ахэм ятэ лъэшшэу ынаалэ атетыгъ, анахъэу пшъешшэжъе цыклагъитло ильэс 6-рэ, ильэс 3-рэ зынныжыгъэхэм. Ильфыгъэхэм атэ-куо е яоу щытагъэп, ау ылорэр амшылэу афидэшт-гъагъэп. А зыр бэрэ кылытэнэр икэсагъэп, шэн пытэ илагъ. Ежь ишэн-зекуакъэлэхэм, илошакъэлэхэм щысэ афэхъялхэхэй, аришь, фае ыуагъэр кызычхыгъагъэу зыклагъэцакъэштагъэр.

Заурбэч зоом кылытэнэр икэсагъэп. «Бэ зыштагъэм бэу ылоштэп!» ылоштагъ. Янэгъо зэкэупкэгъэ, унэгъо зэдэгүжь ышагъ. Ау сабыил зэрыс унагъом янэ шэхэй ахэкъыгъ, дунаим ехъижьшь, тым кыльзэханэх. Шыпкъэ, нахъижхэр альэ тауца-гъэхэй щытагъэх, ау ахъижхэр цыкыгъагъ, ахэм ятэ лъэшшэу ынаалэ атетыгъ, анахъэу пшъешшэжъе цыклагъитло ильэс 6-рэ, ильэс 3-рэ зынныжыгъэхэм. Ильфыгъэхэм атэ-куо е яоу щытагъэп, ау ылорэр амшылэу афидэшт-гъагъэп. А зыр бэрэ кылытэнэр икэсагъэп, шэн пытэ илагъ. Ежь ишэн-зекуакъэлэхэм, илошакъэлэхэм щысэ афэхъялхэхэй, аришь, фае ыуагъэр кызычхыгъагъэу зыклагъэцакъэштагъэр.

Заурбэч зоом кылытэнэр икэсагъэп. «Бэ зыштагъэм бэу ылоштэп!» ылоштагъ. Янэгъо зэкэупкэгъэ, унэгъо зэдэгүжь ышагъ. Ау сабыил зэрыс унагъом янэ шэхэй ахэкъыгъ, дунаим ехъижьшь, тым кыльзэханэх. Шыпкъэ, нахъижхэр альэ тауца-гъэхэй щытагъэх, ау ахъижхэр цыкыгъагъ, ахэм ятэ лъэшшэу ынаалэ атетыгъ, анахъэу пшъешшэжъе цыклагъитло ильэс 6-рэ, ильэс 3-рэ зынныжыгъэхэм. Ильфыгъэхэм атэ-куо е яоу щытагъэп, ау ылорэр амшылэу афидэшт-гъагъэп. А зыр бэрэ кылытэнэр икэсагъэп, шэн пытэ илагъ. Ежь ишэн-зекуакъэлэхэм, илошакъэлэхэм щысэ афэхъялхэхэй, аришь, фае ыуагъэр кызычхыгъагъэу зыклагъэцакъэштагъэр.

За

Радиом и Мафэ фэгъэхъыгъ

Тильэпкъэгъухэр къизажэхэр макъ

Іекыб хэгъэгүхэм ашыпсэурэ тильэпкъэгъухэм апае Адыгэ радиом къетынхэр зигъэхъазырхэрэр ильэс 30 хугъэ. Аш епхыгъэу мы мафэхэм гүшүэгъу тафэхъугъ ильэсыбэрэ мы отделым иофшэн зэхэзыщагъэу Бэгъ Симэрэ джы непэ аш ипащэу Тыгъужъ Саныетрэ.

— Апэ отделыр къизэйшъухынэу зэрэхъугъэм-кэ къедгъэжъэн.

— «Мы иофыр тэ къиткырыкыгъэу щытыгъ» сомэ, тэрэз хүнэн, ар синаапэ тестльхажыэрэ, — къеугат Симэ. — Урысыем иновещание илэ щытыгъети, тильэпкъэгъухэм Москва льэу тхиль къатхыгъ ежхэм афэкорэ къетынхэри зэхаттэхэмэ ашойгоу. Иофым халпъэхи, игоу альтаагъ. Партием ихэу комитети, хэку исполкомми иофхэбзакэм къидырагъашти, аш тетэу отделыр щыгъ хугъагъэ. Апэрэ къетынхым къыцыгүшгэгъагъ хэку исполкомм итхаматэу Лыхэсэ Мухдино. Отделыр къизэузыгъагъэр ыки аш иапэрэ зеншаклоу щытыгъэр Унэрэкю Рай. Ау бэрэ иоф ымышлагъэу лукын фаеу хугъагъэ, къызегъэзэжьими, инаучнэ иофшэн зэрэпы-

льым елъытыгъэу, бэрэ иофышэнэу хугъагъэп. Аш ыуж Емык Нурджан отделым ёслэхъагъ.

Апэ отделым иофшэн зыргэжъэм, ёынэнгъэм ильэнэхъяафхэм — тишилэкэ-псозуке, экономикэм, культурэм альэнхыкокэ хэхоногъэу тшыхэрэм яхылэгъ къэбархэр (политикэм тыхэмхэу) къэттиштгъэх. — А лъехъаным Урысыем иновещание илэ регионхэм яхылэгъэу иофышэн зэхещэ. Непэ отделыр АР-м льэпкэ иофхэмкэ, іекыб къэралхэм ашыпсэурэ тильэпкъэгъухэм адирял эзпхынгъэхэмкэ ыки къэбар жъугъэм иамалхэмкэ и Комитет къэралыгъо

Мэфэшүкъо Щангул,
Гъонэжхыкъо
Махьир, Бэгъ Сим.

дэгъоу щигъуазэхэу, республикэмкэ цыхъашгъухэу щытых. Мыщ иль къэбарыр ахэм зэрээрэдзэхээр тетэу іекыбим ис адыгэхэм алахъяа.

— Шъукъетынхэм къядэхэрэр къышу-фатхэх? — сяупчы от-делым иофышэхэм.

— Тапэкэ бэрэ къитфатхэштгъэх, письмэхэр анахыбэу къыздицкыщтыгъэхэр Сириер ары. Аш зэошно непэ Ѣцко. Еланы джы зэфэтхэнхэм пае нахыбэрэмкэ Интернетыр, телефоныр, нэмийк амалхэр агафэдэхэу хугъэ, — ало от-делым иофышэхэм.

— Мы ильэсэм Адыгэ радиом иофшэн зэхъокынгъэ гъэнэфагъэхэр фэхъугъэх, — elo Адыгэ радиом ипащэу Хъакъэмэз Сусанэ, — радиом икъетынхэм зыщыуцтыгъэхэ сиджхэр зэблэхъугъэ хугъэх. Джы нах зэтегъэпсихъэгэе частотэ лъагхэм тикъетынхэр ашцхлох, диапозонэу «FM» зыфиорэм тутетэу тэлажэх. Ашкэ джы радиом машинэм усими, телефоникии уедэун пльэкынэу амал ѿы. Мы ильэсир радиомкэ юбилиархэм яильэс. Ильэс 50 хугъэу операторэу радиом иоф ѿызышэхэрэ Цыклы Аскэр ильэс 80, радиоканалэу «Маякым» фэгъэзагъэу, ар зыгъэпсигъэ Браукъо Вячеслав къызыхъугъэр ильэс 50 зэрэхъугъэхэр мы мафэхэм хэдгъеунэфыкыигъ.

Тыгъужъ Саныет.

ахъщэ іэпүэгъоу къитупщи-рэмкэ мэлажкэ.

Іэпүэгъоу къизэрэшьсугаагъэу, апэ Москва къитфигъэхыре материалхэр зэтэдэзкэхэти къэттиштгъэх. Еланэ хэгъэгум зэхъокынгъэу ихъухагъэхэм ялъытыгъэу нахьбэмэ танэс хугъэ, уахтэу тызэрэлжээрэи сыхытишм нэсигъ, бзицкэ — адигабзэх, арапыбзэх ыки тыркубзэх тыйдэхкэу түублагъ.

Нэүжум хэум икил делегацие Тыркум куагъэм тильэпкъэгъухэм зыкъынгъаки адигэм якультурэ ехылгагъэу нахьбээ зэхахмэ зэрашоиньор къарауагъ.

Отделыр къызызэуахыгъэр ильэс зыту хугъэу Симэ аш

пашэ фэхъугъ ыки ильэс 28-рэм ехуугъэу иоф ѿшэ. Ныбжыкэхэм гъогу ятыгъэн зэрэфаем Симэ кылкырыкызэ, иофшэгъу нахыкэу Тыгъужъ Саныет іенатлэр төфөу ылъытагъ. Саныет Адыгэ радиом иоф зыщишээрэ ильэс 20 хугъэ, мы от-делым зыщлажкээрэти тэлкү шлэгэ. Бэгъ Симэ непи радиом иофшэн иахх хешыхъ, ар улчэжэгъоу от-делым и.

Ильэс пчагъэрэ от-делым иоф ѿшишагъ композитор цэргийоу Бысыдх Мурат. Ильэсэбэх хугъэу материалхэр арапыбзэх ыки тыркубзэх зэрэдзэхы Мэфэшүкъо Щангулрэ Гъонэжхыкъо Махьиррэ. Ахэр цыгфэсагъэх, бзэм хешыхъ фыряя, хэкужьым щихъурэ-щышишэхэм

Шэнэгъэ дэгъухэр къигъэлъэгъуагъ

Телезэнэкъоу «Умники и умницы» зыфилоу а I-рэ каналын щызэхашащтым хэлэжээнхэу Москва къоштхэм якъихэхын Адыгейн зэрэшыкъуагъэм фэгъэхыгъэ къэбар тигъэзет къыхиутыгъ.

Непэ нэуасэ шууфэтшыщт анахь баллыбэ извигъэкүүгэ Хъокю Сайдэ. Апэ Адыгэ республикэ гимназиэм ия 10-рэ класс дэгъу дэдэу Ѣщдэ. Пишашьэм нэуасэ сзыифэхүм къысфильтэгъ къэбарым «бэрэ піорэр мэхү» зыфиорэ гүшүэжъир сугу къигъэкыигъ.

Сайдэ янэжэу Жэдэ Разыт Пэнэхэс щыпсэущыгъ, іэзэпэ пункте аш дэтым фельдшерэу ильэсбэрэ иоф ѿшишагъ. Дунаим зехижыгъэр ильэс заулэ хугъэ, Тхъэм джэнэт къырет. Иххорэлтф цыкыу аш ренэу къыриоштыгъ «Умники и умницы» зыфиорэ зэнэкъоу телевизорын къигъэлъагъорэм еллтынэу, улчэхэм ыки джэуалхэу ахэм къаратыжхэрэм дэгъуу ядэунэу. «Ори ухэлжээнкы хүн» къыриоштыгъ. Иххорэлтф цыкыу а лъэхъаным гүрт клас-схэм ашеджэштыгъ ныїеп, янэж зыкъхопсыштыгъэр джы непэ ыгыцэклагъ. Щымыгъэхэри къытлэпльхэу, мы дунаим щихъурэр ашэу алошъ, янэж зыкъхопсыштыгъэр пшъешэжъилем зэригъэцкялгъэр къышлэнштын.

Еланы пшашьэм сэнэхьатэу къыхи-хымэ шоигъор янэж епхыгъ, Сайдэ врач хүнэн фай, нэмийк предметхэр

зэкэри дэгъоу ѿшэхэм, а сэнэхьатым епхыгъэхэм ынаэ нахь атет.

Гимназиэм, икелэгъаджэхэм хъыл-лагъэу къылтэнэу зесэом, ублэпэ клас-схэм ашезыгъэдэжгээ Сихъу Назрэткэ къыригъэжъагъ.

— Тиалэрэ къелэгъаджэ еджэным тифицагъ, ар шу тигъэлэгъуагъ, ашкэ пшъэдэкыжъэу къелэдэжаклом иэн фаер тицкылзэх къыдгургыгъуагъ, — къеугатэ Сайдэ. — Шэнэгъэу тигъэгъотыгъэхэр адэрэ классхэм къащатэшхъэпэжы. Тикэлэгъаджэ лъэшэу ынаэ къыттэгъуагъ, уипшъерэль умыгъэцаклэу къып-фидэштгъагъэп, ежыри зыпари къыз-тиригъанштгъагъ.

Непэ къелэгъаджэ дэгъу дэдэхэм тигъагъаджэ, ахэр урысбэзэмкэ тикэлэгъаджэу Нэгъэлтэе Светлан, хыса-пымкэ тезыгъэдэжэрэ Къоджэшэо Къырымсад, тикласснэ пашу ыки тарихым-ре обществознаниемрэхкэ тезыгъэдэжэрэ Жанна Ененкар, нэмийкхэри. Зэнэхъо-къоу сзыхэлжъагъэм зыфэзгъэхъазы-рынмыкэ лъэшэу ынаэ къыстетыгъ Жанна Александровнам.

Биологиэм химием лъэшэу сугу рихыхэрэ къодыгъ, биологиэмкэ рес-

публикэ естественнэ хысал еджалпэм сышеджэ, ахэр сисэнхьатым къысшхээпэшт шлэнгъэхэм якъэкуюлпэх.

Сайдэ гуманитариу зильтэгъырэп, ау зэнэхъоу дэгъуу зэрэфхъазырэп аэрэ такъикхэм къащатэшхъэгъуагъ. Къелэдэжэкло 30-м ехьюу къеклонгагъэр нэбгырэ ѿшырэ ѿшырэ агошыгъагъ, ар пхъэдзым къипхырэ номерым

елъытыгъагъ. Сайдэ я 6-рэ нэбгырищмэ ахэтэгъ. Ау ичээзу къэмисэ, «орденхэр» къыхыхэу риьэжъагъ. Уччээ джэуап къызэрэмтэгъэрэ зичээзу ежэу ѿшысхэм къызифагъазэхкэ, ашпэ Сайдэ ѿшытштгъагъ. Ары ибалхэм къа-хэзгъахъоштгъагъ.

Олимпиадэр Хэгъэгу зэошном фэгъэхъыгъагъ. Анахьэу мэхъянэ зэрэдэгъагъ. Къыблэ фронтыр, Сталинград дэжэ ѿшытштгъагъ. Аш хэлэжэгъээ дээпэшт шлэнгэсэхэм зон иофыр зэрэхашащтгъагъэр, ахэм ягупшысэхэм анэсжъуу ныбжыкъэхэм къыралотыкытштгъагъ.

Уахтэ къыхыхэу, шлгъэшгъоноу зыптылымкэ пшашьэм сеупчы.

— Ашпээрэ классхэм уахтэ аш фэдэу къыхыхэирэп. Ау амал ѿшээмэ, синьб-дэжъуухэм сахэтэнэ, гүшүэгъу сафхъу-нэу сиклас, — elo Сайдэ.

Пшашьэр Москва къоми олимпиадэм дэгъу хэлжээнэу, игхэлхэхэр къыдэхъунхэу фэтэлэ.

Сурэтэйм итхэр: Хъокю Сайдэрэ зэхэшэхкэ купым хэтэу Москва къи-кыгъэ Карина Князевамрэ.

Нэкүлбгъор зыгъэхъазырэгъэр СИХҮ Гощнагъу.

АДЫГЭ РЕСПУБЛИКЭ ТХЫЛЬ ТЕДЗАПІЭР ЗЫЩҮПЭР НЕПЭ ИЛЬЭС 90-РЭ МЭХЬУ

ТХЫЛЫР — ЦЫФЛЪЭПКЪЫМ ИГЪЭХЪЭГЪЭ ИН

Шэнныгъэм икъэкъуаплэу зэрэштым имызакъоу, хъугъэ-шагъэхэр, земанхэр, лъепкъхэр, чынальэхэр аш зэльегъээсих.

Ильэс 90-кэ узекеэбажым, Адыгейим тхыль тедзаплэ къышызушаагыагы ыкы тильепкъ икултуре, итарихь, ыбзэ хэхьюнагыгэ зэршыщтым игуяплэ ар хъугъагъэ. Тарихым зыфбагъазэм, адыгэ тхылтым гьогу зафэ къыкүгү. Тхыбзэ ыкы тхакъэ зимиыгъэ адыгэ лъепкъым къыхэкъыгэ гъесагъээм мы лъэнкъомкэ юфышко алжыгъ, алэрч черкес буквареу Бэрсэй Умарэ 1853-рэ ильэсийм зэхигъеуцогъагъэм нэмыхъэри къыкъелъыкъуагъяа. Ауми, лъепкъ тхыль къидэгъэкъыным ыльялсэ икъигъэ лэшэгъум ия 20-рэ ильэсхэм ыкъехэм къащежэ ыкы адыгэм ишыекъепсүкъе, аш зыкеегъээтывъеннимкэ анах мэхъанэ зилэлбэкоу хъугъэ.

Совет хабзэр Гышызэ шъольыр зыщызатырагъэуцом, тхакъеэм иофыгъу зэшушаагыагъ. 1923-рэ ильэсийм, хэку оргбюром адыгабзэкъе литературнэ журнал къидэгъекъыгъену унашьо зеришыгъагъем лъешэу ишшуагъэ къекъуагъ. Аш ишшуагъе, «Адыгэ Іадебият угъоигъэхэр» (1924), «Псалъ» (1925), «Адыгэ шъхвафит» (1928) зыфиорэ литературнэ-художественне сборникхэр алэрэу къидэгъигъэх.

Адыгэ хэкум аш дэжым джыри къидэгъекъын ыкы полиграф амалхэр илаагъехэп, тхыльхэр зэкъе Москва къышагъэхьа зырыштыгъэх. 1925-рэ ильэсийм лъепкъ литераторэр Краснодар къышидэкъе гъэспыгъеннимкэ юфыбэ зэшшуахы.

Жъоныгъуакем и 8-м, 1928-рэ ильэсийм Адыгэ хэку исполнкомын ипрезидиум унашьо ешы лъепкъ тхыль тедзаплэу «Адыгейская печать» ылоу Краснодар щызэхашэнэу. Мы уахтэм къышыкъидэзагъеу зэкъелъыкъоу учебникхэр, общественнэ-политическэ, художественне ыкы къелцыкъум алае тхыгъэхэр адыгабзэки урсызбэки къидэгъих хъугъэ. Алэрд директорэр тхыль тедзаплэу илаагъэр Хъатланэ Абдул. Адыгэ хэкур загъэпсыгъэр ильэсийм 10 зыщхуэр мэфекъим ехъулэу аш адыгабзэкъе тхыль зэфэшхъаф 300 къидигъекъыгъагъ.

1932-рэ ильэсийм ВЦИК-м инашьокъе Адыгэ тхыль тедзаплэр шъхвафу ўшы мэхъу. Партийнэ документ зэдээгъигъэхэр, букварьхэр, еджэнимкэ тхыльхэр ыкы адыгэ тхаклохэм яхудожественне произведенихэр, журналэу «Тихахъо» («Наш рост») къыхеутых. Урсыкъи іэкъыб къэрал тхаклохэм яроизведененихэр адыгабзэкъе зэдээгъигъэхэр, анахэу къелцыкъу литературэр, къидагъэштыгъэх.

Тхыльтым гьогу фыхэхъигъеннимкэ анахэу зишшуагъэ къекъуагъэр адыгабзэр латин графикэм къитецкъы (1937) урсызбээм зэрэтехъагъэр ары.

Адыгэ тхыльхэр непи тхыаплэм тетхэу къидэтэгъекъых, цыфхэм анэтэгъэсих. Цыфыбэ акъылыр зыххэхъэгъэ тхыльыр пыгъыныр, уеджэныр уасэ зилэу сепллы. Зы ильэс горэм тхыльи 6 — 7 фэдиз вирусум ыпкъ къикъе компьютерим икъодыкъыгъагъ. Арышь, мэхъанэ лъеш зилэр мыкъодыжыщ тхыгъэу тхыаплэм тетыр ары.

Адыгэ тхыльхэр тидэрэ типографии къышытырадзэнхэ альэкъынэу алфавитыкъе ышыштыгъ.

Зэоуж ильэсхэм тхыль тедзаплэм иоф игъорыгъоу зэтеуцжыбы. 1957-рэ ильэсийм иоф зэрэшыкъекъирэм тедзаплэм ильэс 22-рэ хъугъэу

зыкъуагъэ Адыгэ республикэ тхыль тедзаплэм имэфекъи зыщихъигъэунэфыкъирэм ехъулэу аш тышыагъ ыкы я XXI-рэ лэшэгъум аш иколлектив иоф зэрэшыкъекъирэм тедзаплэм ильэс 22-рэ хъугъэу

Арышь, мэхъанэ лъеш зилэр мыкъодыжыщ тхыгъэу тхыаплэм тетыр ары.

Коллективын фэгъэхыгъэу къеслон слъэкъыщтыр: нэбгырэ 24-рэ тэхху, тхыльтым икъидэгъэкъынкэ ўшы мэхъе-амал-

Адыгэ тхыль тедзаплэм мэхъу. Мы ильэсхэм анахэу анаэ зыттыгъэр художественне ыкы егъэдэжэн литературэм якъидэгъекъын нахьыбэ шыгъяа ары. 1964-рэ ильэсийм къищэгъяа зыттыгъэр 1990-рэ ильэсийм нэс Адыгэ тхыль тедзаплэр Краснодар тхыль тедзаплэм хэтыгъ. Адыгэ Республикар загъэпсийм, тедзаплэми республикар статусыр илэх хъугъэ. Ильэс зэфэшхъафхам Адыгэ тхыль тедзаплэм ипэшагъэх А. Лъебыщэр, М. Хъунэр, М. Шэуджэнэр, М. Быщтэхэр, Т. Къэрэшэр, Д. Кэстаниэр, Н. Цуукъыр, Т. Афэшыкъыр, М. Дыхъур, П. Кошбаир.

Джырэ мафэхэм Адыгэ республикар тхыль тедзаплэм ипашэр тхаклоу, УФ-м итхаклохэм Я Союз хэтэу Къуикъо Шыхъамбый. Адыгэ тхыль тедзаплэм икъодыкъыгъагъ. Арышь, мэхъанэ лъеш зилэр мыкъодыжыщ тхыгъэу тхыаплэм тетхэу къидэтэгъекъых, цыфхэм анэтэгъэсих. Цыфыбэ акъылыр зыххэхъэгъэ тхыльыр пыгъыныр, уеджэныр уасэ зилэу сепллы. Зы ильэс горэм тхыльи 6 — 7 фэдиз вирусум ыпкъ къикъе компьютерим икъодыкъыгъагъ. Адыгабзэкъе тхэрэ автор ныжыкъиэхэм ыкы адыгэ тхыгъэ дэгъухэм лъешу таизэржэхэр къыхэсэгъэшы. Тхыль дэгъум сидигъу тхыльеджекъуабэ егъоты хабзэш, цыфхэм тхыльтым нахь зыкъыфагъээжыимэ, тэ титхыль тедзаплэр иоф нахь зилэтишт.

Япшъэрэйлъ фэшыипкъэх
Ильэс 90-рэ гъогушкор къэ-

хэр дэгъоу ашлэх, зэшшуахы. Интернет-сайт тиэп. Ау сидигъоу таисяа, 1996-рэ ильэсийм компютер участкэр алэрэу зыэпсыгъагъэ, лъешу ишшуагъэ къекъуагъ, тиоф къытфигъэпсынкъагъ. Компютер цехым нэбгыришм иоф щашэ: адыгабзэкъе текстхэр хэзытуу таизмыш Марзыает, урсы текствхэмкэ — Надежда Зинченкар, верстальщицэр — Татьяна Косяк. Тиэх творческэ иофышиэхэр; 6-рэ отдалхэм яредакторых — Шыхъалтэхъо Светлан, Пэнэшы Хъамзэт, Аджыэр Май, Жаклэмыкъо Свет, Шыхъалтэхъо Нуриет, Шагудж Айтшэт. Зы сурэтыш гъэкъирэклакъ, зы техническэ редактор, корректорхэр, бухгалтериим иоф ўшышиэхэр, секретарыр, водителыр.

Тхыльэу къидэтэгъекъыхэрээр зэтэфигъэх: художественне литературэр, этнолитературэр, научнэ тхыгъэхэр, публицистическийэр ыкы журналипплэр, къелцыкъуахэм алае «Жыгъо-бын», «Родничок Адыгей», «Зэкъошыгъ», «Литературная Адыгэя» зыфилхэрээр. Ильэс пэпч къидэтэгъекъыщтыр зыфэдэр, план зэхэтэгъэуцо. «Портфель» зыфатлорэм зэкъе къытахыллэрэ тхыгъэхэр дэлтих — 40 фэдиз мы ильэсиймкэ ти. Ахэм редакторхэри сэри тяджэ, куплэу ялм ельтыгъэу анах уасэ зилэхэр къахэтэхых.

Мы аужыре ильэс 5-р пштэмэ, ильэс пэпч тхыль тхыапла къидэтэгъекъырэр?

— Тхыль 25 — 27-рэ къидэтэгъекъы. Ильэс 4 — 5 хъугъэу учебникхэр къидэтэгъекъижхэрээр. Ар аукционым ехъыгъ. Таплэкъе аш тхэлэжжээным ифитынгъэгэ тиагъ. Джы аукционным хэлажэхэрээр полиграф базэ зилэ къидэтэгъекъаклохэр арых.

Тхыльэу къидэтэгъуагъэхэрэр үжүүгъэкъынхэ (шүүнхэнхэ) шольэка?

— Таплэкъе гүлэхээз тхыльыр зэрэшфынгъээм непэ фэдэжээп, аш ушхъяаюо илэри хэти ешээ. Ауми, Мыекъуап тхыльщэпэ тучани 4 — 5-у дэтым тхыльыкъиэхэр алэкъеэтэхъаах, ятэгъаах. Урсызбээкъе тхыгъэхэр нахь локъих, адыгэ тхыльхэр нахь къытлэкэнэх. Ау ильэс 7 — 8-кэ узекеэбажым, АР-м и Правительствэ унашьо ышыгъагъ тымышагъэу (ильэс 2-м къыкъоц къанэхэрэр) республикэм ит еджаплэхэм атэгшэнхэу, ары зэрэшшырэри, ятхыльеджаплэхэм ятэхых.

Зипшъэрэйлъ сидигъу фэшыипкъэ колективын хэтхэм ахьщэ шуухафтынхэр яшьотха?

— Тэ бюджетым сидымкин тепхыгъ, лэжаплэр къытеты, ильэсийм зэ ахьщэ шуухафтын ятэхых. Тимэфэкъиэ ти Правительствэ мээз лэжаплэр процент 25-рэ фэдизкъе къытэтигъ.

Тэри тхыльхэу тщэхэрэм къа-къаклохэр тифэлэ-фашэхэм аптытэгъуадэ. Нахь зэрэхууцтим тетэу тэгъэфедэ.

Мы ильэсиймкэ авторыкъэхэр шууиэхэ, хэтхэ ахэр?

— 2018-мкээ планым нэбгырэ 24-рэ хэтхэр, ахэм ашыщэу алэрэу къыхэтигъуахэрэ: Н. Ю. Байновар, Р. Г. Джамырзэр, М. Ацумыжыр — прозэмкэ; усээмкэ — С. Дзыбер, Р. Уайкъокъор, И. Шэуджэнэр.

Адыгабзэкъе тхэрэ автор ныжыкъиэхэм ыкы адыгэ тхыгъэ дэгъухэм лъешу таизэржэхэр къыхэсэгъэшы. Тхыль дэгъум сидигъу тхыльеджекъуабэ егъоты хабзэш, цыфхэм тхыльтым нахь зыкъыфагъээжыимэ, тэ титхыль тедзаплэр иоф нахь зилэтишт.

Мэфэкъымкэ сидигъу тхыльтым икъидэтэгъекъын зыпшъэ ифэхэрээр, тхыльыр зикъасэхэм зэкъэми ыкы тиколлектив хэтхэм сафэгушо! Псануныгъэ пытэкъ, гупшияа куукъ, гутийнгъэкъе, гъэхъэгъэ инкъе сафэлъяло.

Тхыауегъэлэсэу таизэржэгъэзгъозагъэмкэ.

МАМЫРЫКЪО Нуриет.

Шъхъапльэкъо Хъисэ лъэпкъ драматург

Адыгэ литературам چыпілэ гъянэфагъэ щызыубытыгъэ адыгэ тхаклоу, драматургэу Шъхъапльэкъо Хыисе Теуцջо районым ит къуаджэу Пчыхъалыкъуаे жъоныгъуак!эм и 9-м, 1917-рэ ильесым къышыкъуыгъ. Театраль-нэ искуствамкэ Къэралыгъо институтэу А.В. Луначарскэм ыц!э зыхырэр 1941-рэ ильесым къуухи, іоф ышэнэу ригъезжэгъэ къодыгу Хэгъэгу зэошхор къизежкъэм, ежь къеджэфэхэ емыжку, ихегъэгу къиухъумэнэу куагъэ. 1942-рэ ильесым къышыублағъэу 1945-рэ ильесым нэс, заор аухыфэ, зэуап!эм یутыгъ, Берлин зыштагъэмэ ахетыгъ. Заом лыхъужынагъэу щызерихъагъэм пae Быракъ Плъыжъым иорденищре мепалибъура къыфағъашъо-

медалилтыре күйгө аештүштэй
шагъяш.

Заор заухым ыуж Шъяхп-
лъекъо Хыисә 1947 — 1949-
рә ильэсжэм Адыгэ къэралыгъо
ансамблэм ипащэу юф ышылгъ,
1950-рә ильэсым къыщыуб-
лагъяш, опсауфэ, хэку гъээз-
тэү «Социалистическая Адыге-
им» корреспондентэү, отдельным
илитературнэ юфышэу, нэужым
ипащэу щылжъяш.

Адыгэхэм ящи ІэнэгъэкІЭ мэхъанэшхо зиІЭ хъугъэ-шІэгъэ, Іофыгъо иных Шъхьап-лъэкъо Хьисэ ипъесэхэр къыз-тегущыІэхэрэр. Лъэпкъым ита-рихъ хэпчын умыльэкІынхэу щыщ шъыпкъэх, пытэу хэуцуа-гъэхэу щытих.

Шъхъапльэкъо Хыисэ 1957-рэ ильэсүм къыщегъэжьагъэу тхэштывгээ. Үтхыхэрээр хэку гъэзэтим, журналуу «Зэкъошныгъэм», нэмүкхэмми къащихиутыштывгээх, уахьтэ зытешчэм, тхыльт шъхъафхэуи къыдигъэкыгъэх. Үгүкэ драматургием нахь фэшагъэу тхэштывгээ. 1967-рэ ильэсүм къыдигъэкыгъэ тхылэу «Пъесэхэр» зыфиорэм къыдэхъагъэх «Даут», «Чыгум иорэл» зыфиорхарэр.

Аш ыуж къыдигъэкыгъэхэм «Драмэхэр» (1973), «Чыгуң иордэй» (1978), нэмыкіхэм къадэхъагъэх тарихъ, лыхъужъ драмэхэу «Шэуджэн Мос», «Шарлотта-Айщэт», трагедиев «Игъонэмымсым икъашь», заом итемэ къызылзэйлихъэрэ драмэхэу «Тыркъохэр», «Сянэ ыцэклэ», тильэхъан иштылаклэ къызшигъэльэгъорэ пъесэхэу «Чыгуң иордэй», «Къуаджэм къызылхъульэхэр» зыфилохэрэр.

Мыхэм ыкІы нэмымыкІ тхыгээхэм ижтыкІэ адьгэмэ ящылэклагъэр, граждан, хэгъэгу за-охэм зерахэлэжьагъэхэр, ынитулыкІэ ыльэгэйгүүгэ щылэкІэ-псэ-укум хэтгэгээ цыфхэм зыкыныгъэу, зэкъошныгъэу ахэлтыгъэр, ахэм ягупшияцакІэ зыфэдагъэр, щылэнэгъээм мыйзэфенэгъэу халъагъорэм, цыфынчээ зеклиякІэхэм зэрябеныштыгъэхэр къащегъэлтагьо.

Мынхэм анах тэмэ шъхьаалэү Шъхьапльэкъо Хыисэ итворчест-вэ къыщызэлихырэр ежьышхъэкэ зыхэлжьеэ Хэргэгү зэошхуу цыиф миллион пчъагъэ зыхэкодагъэр, ынэгүү күкыгъэр, ыгукэ зэхишэгъэ хыгулье-шлэгъэ инхэу ытуу къинаагъэхэр, заом ирьогу къинхэр зэлпэзычыгъэ

и болу қынгэр зэпүзүчийгээхэм, техаклор кызыдзиктэйгээмрагъязыхажыи аш зэрээндэхажутэжыгээр, лыхуужынгээзэзыхэгтээ зэолхэм, хазабышш-хор зэпүзүчигээ лэжаклохэм ядунаететыкIэ, ящылеклэ-псэуклэзыфэдагъэр, яхэгъэгу, ячыгы, яшьхяафитныгээ пае псэемыблэжхэу пый мэхъаджэм зыч-зычгээу пэуцужхыи, Теклони-гээм зэрэфбэнагъэхэр арых.

Мы төмәм икъәгъельәгъон, икъызызайхын ары пломи хъущт Шъхъапльәкъо Хыисә драматург хъунымкә зишуағъе къэкlyагъэр. Ащ итворчествә күпкәләү хәлъыр — ильәпкъ гупсә щылақтәү илә хъугъэр къыуахъумәнем пае къэзыгъеуцун къячлә зэрәшымыләр, сый фәдә къини зәпичыным зәрәфхъазырыр ары.

Мыш иобраз фэдэх граждан заом псэемыблэжьэу хэлэжьеэгээ аэрэ адыгэ революционерэу Шэуджэн Мосэрэ ишьхэгүсэу Гошцунаэрэ яобразхэри. Ахэм ящынгээ Шхъялпэльэкьом къыщыреотыкы драмэу «Шэуджэн Мос» зыфиорэм.

Авторыр, тхыльтыр ытыхыным ыпекіэ, архивыбэмэ ащылтыхуагь, документ гъешэгъонхэр, гукъэккыжыбэхэр къытугьюйтгэх, зеригзээфагъэх.

Ахэр ытъефеджээ очеркхэр, статья зээфэшхьяфхэр ытхыгъэх, образ чьэпхыгъэхэр кыгыгъэльзэгъуагъэх. Ахэм яшыІекіепсэүкі, ягупшысақі, уахътәү ахэрзыышпсәүхэрр, классовэ ба-нэү реклокырым зэрэхэлажъэхэрр, аш драматизмэу ахильта-гъорэр нэм кыкікүуцоу, үлгікүетарихъ пьесэм кышигъэльзэгъуагъэх. Образхэр авторым кыы-угупшысыгъэхэу щитхэп. Щылэгъэ шыныкъэх. Ары тхылтым ыуасэ къэзыІэтырэр. Шэуджэн Мосэ фэдэх Нэхэе Дауты, Шар-лотта-Айщети, нэмүкіхэри.

Я XIX-рэлэшэгүүм ильхъан кыыхэххүүхэгье хъугъэшьагь кызыстегүүщилэрэромантическэ трагедиене «Игъонэммысым икъашьу» зыфиорэр. Тырку суптланым иполитикэ дэзигнэштэрэ илуумэтхэу адыгэ шьольтырым кынхъэштгэхээм, хъункіэклю политикэ Урысыем ипачтыыхэ адыгэ чыгум щызэрихъэштыгъэр кызызфагъэфедээ, ягухэльхэр зэрэфаехэу щыпхырағъэкынхэм яшыыпкъяу пылтыгъэх.

Адь-фэдэ-ту
хэл-дэйхэр
кызыдагъэхүн-
хэм пае къэ-
зыгъэуцунхэ
фэдэ пэриохъу
щылагъэп. Ады-
гэ чыигум тетыгъор щызы-
ыгыгъэ пыш-оркхэу мылькум
щэххуре гугу зимишлагъэхэри
кызыфагъэзорышлэхэзэ, цыххэр
агъэшэххүхэмэ, адигэ чыигур
къарагъэбгынэзэ, агъэунэхху-
щтыгъэх. Джащ фэдэу ахэм
яклоидлагъэх лажэ гори зими-
шэгъэ, шульэгъу къабзэ зэфээзы-
шыгъэ ныбжыкитлоу Къэлэ-
шъаорэ Мэзагъорэ. Мы нэбгы-
ритум яобразхэр гум имы-
кыжхэу үупкэу къытынхэ
ылъэкыгъ авторым.

Тхильтеджэхэми нэмүкхэмийн лъяшэу агу риҳыыг «Шарлотта-Айщэт» зыфиорэ драмэр. Ар къызтегушылэрэр, авторым къызэритхыжырэмкэ, ильтэсийн 4 — 5 зыныбжь адыгэ пшъэшъэжые цыклоу тыркумэ атыгъуи Константинополь дэсигъээ француз лыклоу (посолэу) граф Фэу де Ферриоль 1697-рэ ильтэсийн ращэгъагъэр ары. Графым иниясэу Париж щыпсэущтыгъэ мадам де Ферриоль пшъэшъэжые цыклоу ыпчунэу фаригъэшагъ, Шарлотта-Айщэт цэү фауси, рагъеджагъ, гъесэнгъэ дэгүу рагъэгъотыгъ. Цыф цээрэйрохэр, гъесагъэхэр иуцогъухэу, къыфатхэхэу, лъйтэнгъэ ин къыфашлэу щытыгъ. Тхэц-тыгъэ. Зыщыпсэущтыгъэ общест-вэр къыриотыклоу, акыл чъепхыгъэрэ гупшысэ куурэ хэльтэй зэрэхэрэм, зыщыш лъэпкымын

игүүгү лъагэу зэрийтэрэм, ышъхъэ уасэ зэрэфишырэм гсын-кэу зэкэми гу лъатагь, шуалъэгүүг, азтагь.

Шарлотта-Айщэт иписьмэхэр зидэт Іэпэрытхыр, ежь зыши-мылэжкын ильсэйбэ тешлагэу, 1787-м француз тхэклошху Сент-Бев иочерки дэтэу къыдагьэ-кыагь. Тхыльтым осэшхо фашы-гъагь. Аш ыужым ар 1806-рэ, 1846-рэ, 1943-рэ ильэсхэм кын-дагъякыжыгь.

Шъхьаплъэкъо Хыисэ адыгэ бзыльфыгэе цыкликум шъхъэклиффэ-шхо зэрэфишырэр къыхээшүү

Шъхъаплъэкъо
Хъисэ къытхэ-
мытыжъми, ит-
хыльхэр къэ-
нагъэх, адыгэ
лъэпкъыр щэІэ-
фэ агу ильы-
щых.

зэгтүүсэхэмэ, сыйд фэдэ къини зэрэтеклохэрэр, ѿшылаклэр зэргээсырэм афэгтэхьыг тьюсэу «Чыгуум иорэд». Мы тьюсэр Шъяхапльякъо Хьисэ ынныбжь ильяс 60 зэрэхтүрэм ехтуулпэу къыдигъякыг тхытээ «Чыгуум иорэд» зыфиорэм нэмыкти тьюсэхэри игтүүсэу къыдэхьаг.

«Тыркъохэр» зыфиоре пъесмы заом итемэ щыльтигъектагь. Совет хабзэм илъехъан зыгъэбылтыгъэгъэ пынжъхэу, йофшлэпэ зэфэшхъафхэм альхъагъэхэу зэральэкэу шъэфэу, зыкъыхамыгъэщэу хабзэм епыицтгыгъэхэу, зиегъэшхо къэзыгъаклощтыгъэхэм ашъхъэ къаалтыжъигъэу, шъхъэихыгъэу нэмыцмэ агохъажыгъэхэу, ятэтыгъо къэсыгъэу алоэ, хабзэм готыгъэ цыифхэр, партием хэтыгъэхэр, комсомольцэ ныбжъыкхэр аукыщтыгъэх, ягухъэгүжь атыракутэтгыгъ. Ахэм псээмьблэжъхэу ябэныштыгъэх советскэ чекистхэу, НКВД-м хэтхэу 1941 — 1944-рэ зэо ильясхэм йоф зышигъаштгъэхэр.

Архив тхылтхэр, цыифхэми къялотэжыхэр, ехж зыхэлэжьагъэу, зыхэтэгъэу ыльэгүгъэхэр, ынэгу кіекъыгъэхэр къызфигъэфедэхээ, авторым пьесэр ытхыгъ, ахэм тхылтым шүугийг хэлтийр къаалты, цыхье зыфтиуагъашы.

Адыгэхэм ящи! Эныгъэк! Э мэхъанэшxo зиэ хъугъе-шЭгъэ, юфыгъо иных Шхъапльэкъо Хьисэ ипъесэхэр къызтегу-щы! Эхэрэр. Лъэпкым итарихъ хэпчын умыльэкъынхэу щыщ шыыпъкъэх, пытэу хэуцугъэхэу щытых. Ары ахэм ямэхъанэ къэзы! Этырэр, шуягъэу ахэлтыр къэзыгъебаирэр, уасэу я!эр зыгъенинырэр. Ары ык!ы тхыль-еджэмэ авторри итхыльхэри зык!ашымыгъупшэхэрэр, адигэ литературам атефэрэ чыып!эр зык!ышаубытыгъэр, к!елэеджакомэ еджап!эхэм зык!ышызэ-рагъаш!эрэр.

Шъхъапльэкъо Хыисэ къы-
зыхъупъэр ильэси 100 зышыхъу-
рэм ехъулэу илахъыл-благъэ-
хэм, илофшэгъупъэхэм, зышэ-
щтыгъэ пстэуми шүкіл агу
къагъэкъыжбы. Ежъ къытхэмэ-
тыжьми, итхыльхэр къэнагъэх,
адыгэ лъэпкъыр щэлэфэ агу
ильыштых. Ежъыри ихэгъэгу
хъалэлэу зэрэфэлэжъаьэр, псэ-
емыблэжъэу ичыгу ишхъафит-
ныгъэ къызериухъумагъэр, адыгэ
литературэм гъехъэгъэ инхэр
зэрэшишыгъэхэр адыгэ лъэп-
къым щыгъупшэштхэп.

ХЬАУДЭКЬО Шыхъамыз.

